

6. Čína

„Ať žijí prostitutky“ byl titulěk příspěvku, který na webu zveřejnil mladík jménem Wang. Bylo mu patnáct, žil v Číně a byl plný mladistvého vzdoru, když sestavil padesát čtyři důvodů, proč jsou čínští politici horší než prostitutky. V jeho seznamu nechyběla následující argumentace:

- Nic nenasvědčuje tomu, že prostitutky zmizí, hodně ale nasvědčuje tomu, že se vláda zhroutí.
- Prostitutky nebrání ostatním, aby s nimi nesouhlasili, na rozdíl od vlády, která zatýká opozici a „převychovává“ ji prací.
- Prostitutky nemají moc – na rozdíl od těch, kdo svou moc zneužívají k útisku ostatních.
- Prostitutky nepotřebují, abyste je milovali, na rozdíl od té party nahoře, která vás k tomu nutí.
- Prostitutky si zákazníky získávají důvěryhodností a schopnostmi, na rozdíl od těch, kteří svou moc udržují za pomoci lží.
- Prostitutky prodávají tělo, na rozdíl od těch, kdo prodávají duši.¹

Liou Ti byla studentkou psychologie na Pekingské všeobecné univerzitě. Vystupovala pod přezdívkou „Myš z nerez oceli“ a pomocí svého osobního webu řídila jakýsi umělecko-recesistický klub. V roce 2002 tato dvaadvacetiletá dívka v rámci jednoho ze svých kousků vyzývala své následovníky k tomu, aby osobitým způsobem šířili marxistickou literaturu:

Provedeme experiment behaviorálního umění – budeme šířit komunismus na ulici! Můžeme si vytisknout kopie Komunistického manifestu. Z jeho titulu ale odstraníme slovo „komunistický“. Potom uděláme sociologický pokus – budeme žádat lidi na ulici, aby se pod ten Manifest podepsali.

Obr. 10: Liou Ti, internetová autorka, která byla zatčena za své eseje (AFP/AFP/Getty Images)

Liou Ti napsala esej s titulem „Jak může aparát státní bezpečnosti uškodit bezpečnosti státu“. Tak, jako se kritizují vlády kdekoli na světě, i ona označila čínský bezpečnostní aparát za „neomezený“ a posedlý „tendencí rozšiřovat bez omezení svou velikost a své funkce“.²

Wangova zpráva a texty Liou Ti se objevily na webech zapadlých kdesi na okrajích internetového světa. Přesto však neunikly pozornosti čínských úřadů a vyvolaly ráznou reakci. Wangova zpráva byla krátce po zveřejnění odstraněna. Její autor byl zadržen v provincii Che-nan a odsouzen k trestu, jehož výše nebyla zveřejněna. Wangův příběh se objevil v deníku *People's Daily* jako varování pod titulkem „Patnáctiletý mladík potrestán za reakční tvrzení, že vláda je jako prostitutka“.³

Úřad ochrany státní bezpečnosti zadržel Liou Ti v její univerzitní koleji 7. listopadu 2002. Její web byl odstraněn a ona sama byla posazena do jedné cely s vražedkyní. Když skupiny na ochranu lidských práv i další čínští uživatelé Internetu protestovali, vláda odpověděla zatčením pěti uživatelů Sítě, kteří podepsali petici žádající o propuštění Ti. Úřad státní bezpečnosti oznámil rodičům Liou Ti, že jejich dcera byla odsouzena za „zhoubné podryvání státní bezpečnosti“.⁴ Liou Ti byla vězněna

celý rok a poté propuštěna pod podmínkou neustálého dohledu; měla zakázáno hovořit se zahraničními novináři nebo vycestovat z Pekingu.⁵

Tyto příklady politické kontroly jsou jednou stranou čínského Internetu. Pokud ale přijedete do Číny, zarazí vás jiná a zdánlivě paradoxní skutečnost – informační technologie a masová média tu vzkvétají jako nikdy dříve. Čínský překotný rozvoj širokopásmových linek vedl k tomu, že v Číně bylo roku 2005 téměř tolik uživatelů širokopásmového Internetu jako v USA.⁶ [Podle aktuálních statistik z počátku roku 2008 již Čína počtem uživatelů Internetu Spojené státy překonala.] Sto milionů lidí v Číně mělo internetové účty, existovaly čtyři miliony čínských blogů, bezpočet diskusních webů a spousta komerčních serverů jako je aukční web eBay China nebo turistický rezervační web Ctrip.com.⁷

Podobná fakta způsobila, že mnoho lidí, včetně Nicholase Kristofa z *New York Times*, dospělo k přesvědčení, že Komunistické straně Číny začínají docházet síly. Jak napsal Kristof ve svém sloupku v roce 2005 pod názvem *Smrt jako výsledek tisíce blogů*: „Čínské vedení... kope hrob komunistické straně tím, že poskytuje lidem v Číně širokopásmové připojení.“⁸ Kristof jako mnoho dalších věřil, že Internet, jakmile jednou tímto způsobem pronikne do země, představuje nezastavitelnou osvobozující sílu. Kristofův kolega Thomas Friedman to vyjádřil následovně: „Internet a globalizace otevírají brány jako louskáček.“⁹

Tato kapitola vysvětluje, proč je takový konvenční pohled na věc mylný. Někteří lidé, když vidí, jak v Internetu vzkvétá pornografie, webový hazard a rasismus, pochybují, zda na jejich potírání postačují techniky kontroly prostředníků a odstrašování jednotlivců. Jak ale ukazuje příklad Číny, neschopnost státu potlačit určitý druh internetové komunikace je ve své podstatě zaviněna nedostatkem zájmu to dělat, a nikoli selháním státní moci. Rozvíjející se čínský Internet ukazuje, čeho skutečně může dosáhnout stát, který opravdu chce kontrolovat internetovou komunikaci.

Čínská vláda se nesnaží kontrolovat veškeré internetové aktivity svých občanů. William Farris z výkonné komise amerického Kongresu pro Čínu prohlašuje, že čínská vláda „...vykresluje čím dál jasnější linii. Můžete se bavit o čem chcete, pokud nebudete přímo vyhrožovat vládě.“¹⁰ Vláda se pokouší vytvořit Internet, který je dostatečně svobodný na to, aby podporoval nejrychleji se rozvíjející ekonomiku na světě, a přitom dostatečně uzavřený na to, aby omezoval politické ohrožení jejího mocenského monopolu. Stát toho dosahuje roubováním čínské nacionalistické ideologie do samotné Sítě a přitom doslova mění podstatu Internetu v Číně. Díky jazykové a kulturní odlišnosti od Západu a díky výjimečnému státnímu systému monitorování a filtrování se čínský Internet stále více a více vzdaluje svým západním protějškům – odpoutává se od zbytku světa.

Čína není jen extrémním příkladem kontroly; je také extrémním příkladem toho, jak a proč se začíná Internet ohraničovat zeměpisně. Teprve čas ukáže, jestli bude čínská strategie úspěšná, nebo zda ten obrovský objem informací nakonec přece jen podlomí vliv státu a přemění Internet v Číně na otevřenou a svobodnou síť. Prozatím ale Čína předvádí pravý opak: že Internet v podobě, jak funguje na Západě, je jen jednou z možných podob Sítě – nikoli osudem nebo „přirozeným zákonem“.

Prezident Clinton a Čínská demokratická strana

Když prezident Bill Clinton navštívil v roce 1998 Čínu, zavázal se, že nějaký čas věnuje rozhovorům o svobodném toku informací a lidských právech. Při návštěvě Šanghaje se Clinton zastavil v jedné internetové kavárně, aby prohodil pár slov s mladými uživateli Internetu. Potom prohlásil: „V jedné z těch internetových kaváren v Šanghaji jsem zažil něco neuvěřitelného.“ Tvrdil, že přístup je nyní otevřen všem. „I kdyby neměli počítače doma, mohou si zajít do kavárny, dát si šálek kávy, koupit si trochu času a připojit se k Internetu.“¹¹ Clinton později vtipkoval o čínských vyhlídkách na kontrolu Sítě. „Není pochyb o tom, že se Čína pokouší omezovat Internet – přeji jí

hodně štěstí (smích). To je jako by se pokoušela přibít pudink na zeď (smích).“¹²

Zatímco Clinton byl na návštěvě Číny, politický aktivista Wang Jou-cchai se pokusil ověřit Clintonovu teorii v praxi. Ráno 28. června 1998 přišel Wang se dvěma přáteli do Úřadu pro občanské záležitosti v Chang-čou v Číně. Tento úřad se nachází blízko slavného a malebného Západního jezera, bývalého letního sídla císaře asi 130 kilometrů jižně od Šanghaje. Na základě pečlivého plánu připraveného pomocí e-mailu se Wang rozhodl otevřeně zaregistrovat opoziční politickou stranu s názvem podobným straně prezidenta Clintona – „Čínskou demokratickou stranu“.¹³

Wang si uvědomoval riziko, cítil ale, že doba uzrála. Clinton byl v Číně; režim začal signalizovat určitou míru politického uvolnění – další „Pekingské jaro“ v dějinách čínské politiky; a Čínská demokratická strana měla na své straně osvobozující moc internetové technologie. Pro případ, že by se registrace nezdařila, Wang připravil zahraniční weby a použil e-mailovou diskusní skupinu provozovanou v USA („VIP Reference“), pomocí nichž chtěl sdělit své ideje obyvatelům pevninské Číny. Myslel si, že by Čínská demokratická strana mohla přinejhorším navázat na dlouhé dějiny zahraniční čínské opozice a šířit svůj odpor kyberprostorem. Wang prostě testoval možnosti Internetu v oblasti politického osvobození.

Wangova žádost byla podle očekávání zamítnuta. Následujícího dne, 29. června, dorazili do jeho domu v Chang-čou policisté. Wangova žena a děti se dívaly, jak ho odvádějí. Jak později řekla jeho žena, Chu Ťiang-sia: „Zhruba v jednu ráno přišli do našeho domu policisté v civilu a hovořili s mým mužem o jeho aktivitách a o Čínské demokratické straně. Odvedli ho krátce před čtvrtou ráno.“¹⁴ K zatčení došlo v době, kdy prezident Clinton právě dorazil do Šanghaje, 120 kilometrů od Wangova bydliště.

Wang byl spolu s dalšími lidmi o několik týdnů později formálně obviněn za „podněcování k protivládní opozici“.¹⁵ Jeho žena napsala prezidentovi Ťiang Ce-minovi srdceryvný dopis. Copak si „...zaslouží, aby s ním takhle zacházeli jen proto, že

touží po demokracii a svobodě[?]“ ptala se.¹⁶ Na její dopis, zveřejněný pouze za hranicemi Číny, jí nikdo neodpověděl.

Dne 18. prosince byl Wang souzen v Chang-čou bez obhájece. Hrozil mu až trest doživotního odnětí svobody. Prohlašoval, že je nevinný a snažil se o svou obhajobu sám. Jeho přelíčení trvalo pouze několik hodin.¹⁷ Byl odsouzen 21. prosince 1998 k odnětí svobody na jedenáct let a zbavení občanských práv na tři roky za pokus o převrat.¹⁸ Zhruba ve stejnou dobu byla obžalována a uvězněna většina zbývajících zakládajících členů Čínské demokratické strany. Wang se svými kolegy se stali Clintonovým pudinkem přibitým na stěně.

Tři dny před Wangovým odsouzením prezident Ťiang Cemin přednesl významný projev připomínající dvacáté výročí ekonomických reforem, které byly zahájeny v roce 1978. Prezident Clinton během své návštěvy dříve v onom roce hovořil o „skutečném pohybu k otevřenosti a svobodě“.¹⁹ Ťiang ale ve svém projevu probíral jiné téma – nezbytnost absolutní kontroly informací. „Od začátku do konce musíme být bdělí před infiltrací, podvratnou činností a separatistickými snahami zahraničních i domácích nepřátelských sil,“ prohlásil Ťiang za burácivého potlesku.²⁰ Svou představu vyjádřil pod obrovským srpem a kladivem připevněným mezi stejně obrovskými rudými drapériemi. „Pouze pokud se budeme držet stále se zdokonalujícího čínského politického systému, můžeme dosáhnout sjednocení země, jednoty národa, sociální stability a ekonomického rozvoje.“ Svůj projev uzavřel slovy: „Nikdy nesmíme kopírovat západní politický systém.“²¹

Uvěznění Wang Jou-cchaie je ukázkou strategie čínské vlády, kterou nejlépe vystihuje jedno čínské přísloví: „Chcete-li vyplašit opici, zabijte slepici.“ Jinak řečeno, Čína podle Garyho Beckera praktikuje selektivní tresty jednotlivců spojené se mstou. Zatýkáni a věznění všech, kdo kritizují vládu, je nejjednodušší metodou zabíjení slepic při plašení opic. Čína ale využívá Internet i k celé škále mírnějších metod, jimiž zastrašuje aktivisty. A podniká v Internetu ještě mnohem více než jen pouhé zastrašování – mění podstatu Internetu samotného.

Hranice informací

Co mají společného následující weby?

- Sex.com
- Bankrotový soud USA pro oblast Massachusetts
- GALA: Gay and Lesbian Acceptance (Tolerance gayů a lesbiček)
- Realita krize – informace a podpora
- Zdravotnický systém Michiganské univerzity

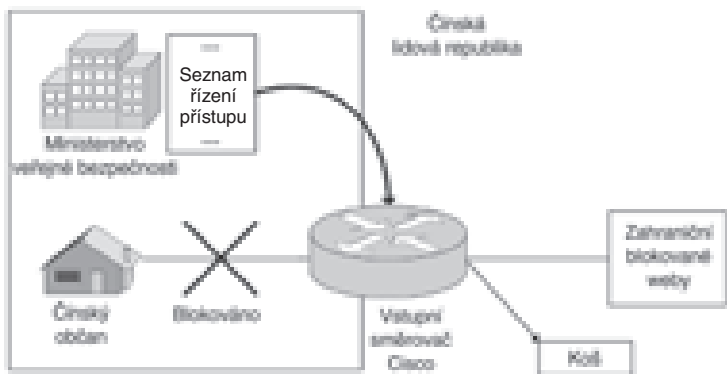
Všechny tyto weby, sídlící za hranicemi Číny, byly nebo jsou blokovány čínskou vládou jako hrozba čínskému státu.²² Víme to, protože v roce 2002 se Jonathan Zittrain s Benem Edelmanem vlastnoručně připojili pomocí dálkového spojení k jednomu z čínských poskytovatelů Internetu a v přestrojení za čínské koncové uživatele začali hledat blokované weby. Výsledkem byl vůbec první zveřejněný seznam webů, které čínská vláda blokuje nebo alespoň tehdy blokovala.²³

Jak čínská vláda weby za svými hranicemi ale zvládne zablokovat? Čína se obklopila nejdůmyslnější informační hrází, jakousi částečně propustnou membránou, která dovnitř pouští to, co vláda chce, a blokuje všechno, co vláda nechce. Technicky řečeno se jedná o bránu typu firewall, v podstatě podobnou bezpečnostním branám obklopujícím podniky nebo i jednotlivé uživatele (jednoduchý firewall je například součástí systému Windows). Rozdíl je ovšem v tom, že tato zeď obklopuje celou zemi.

Čínskou informační hráz vytvořila především společnost Cisco, dodavatel síťových zařízení ze Silicon Valley. Začátkem 90. let vyvinula Cisco a další firmy produkty, které umožnily americkým podnikům filtrovat přístup svých zaměstnanců k Internetu. Podniky chtěly Internet, nechtěly ale, aby si jejich zaměstnanci celé dny prohlíželi sportovní zpravodajství nebo stránky na playboy.com. Společnost Cisco dala čínským představitelům najevo, že stejné produkty lze použít k účinnému

blokování materiálů, které by se neměly dostat do Číny. Předváděla, jak pružně lze všechno nastavit, pokud se zvolí rozumný způsob, a takové filtrování se navíc obejde téměř bez poklesu rychlosti. Dá se proto říct, že novodobá „Velká čínská zeď“ je v podstatě postavena z amerických cihel.²⁴

Čínská informační hráz funguje, protože internetová data procházejí do Číny a ven přes omezený počet bodů. V každé z těchto „bran“ přikázali čínští představitelé čínským komunikačním firmám, jako je China Telecom, aby nasadily zařízení Cisco v podobě hraniční kontroly. Klíčovou součástí systému je tzv. směrovač (router), důmyslný síťový počítač, který „směřuje“ internetový provoz do správného místa. Protože směrovač ví, jak *dopravit* informace na správné místo, lze ho jednoduše přeprogramovat tak, aby místo toho informace *ztrácel*. To je podstata celého jednoduchého filtru – příkaz k zahození informací směřujících z určitých adres nebo naopak na určité adresy.

V praxi funguje čínský filtr tak, že stát dodává seznam („seznam řízení přístupu“) všech zakázaných serverů označených jejich adresami IP (například 127.37.28.1) a jejich adresami URL (například wutangclan.com). Tyto servery pravděpodobně pracně vyhledává nějaká internetová policie nebo různé jiné úřady. Firmy jako China Telecom nahrají do svých hraničních směrovačů seznam blokových adres poskytovaný státem. Potom je

každá zpráva (paket) nesoucí zakázanou adresu jednoduše zahozena a nikdy nedorazí do cíle. Myšlenka Johna Gilmora z 1. kapitoly, že Internet „interpretuje cenzuru jako poškození a obejde ji jinudy“ je zde postavena na hlavu – cenzorem se stává samotný směrovač.

Nezpůsobí ale toto filtrování, ke kterému dochází při vysoké rychlosti (ať už jde technicky vzato o rychlost elektronů nebo rychlost světla) snížení výkonu? V podstatě nikoli. Může být totiž efektivnější zahazovat pakety informací než je směrovat do jejich určeného cíle. Jen si představte, o kolik jednodušší a lehčí by měl práci poštovní doručovatel, kdyby mohl vyhazovat polovinu dopisů ze své brašny do koše. Stejně je to u směrovačů – Cisco i směrovače jiných výrobců mohou blokovat provoz Internetu bez výrazného negativního dopadu na výkon, respektive rychlost. Výsledkem je, že Čína má Internet stejně rychlý jako ostatní země, ale omezený na to, co Čína dovolí svým občanům vidět.

Čínská cenzura je nejen účinná, ale také poměrně nenápadná. Neobjeví se žádná obrazovka se sdělením „Blokováno vládou ČLR“. Blokování se místo toho tváří jako technická chyba. Uživateli, který se pokusí například zobrazit web freechina.net, se zobrazí zpráva „server nebyl nalezen“, obrazovka informující o vypršení časového limitu nebo jiný z řady chybových kódů protokolu HTTP.²⁵ Pro koncového uživatele (i pro toho, kdo chce problém teoreticky studovat) může být obtížné zjistit, jestli za tímto problémem stojí skutečně cenzura, nebo prostě technické obtíže, k nimž čas od času dochází. Oficiální seznam blokováných serverů se mění s tím, jak se vyvíjejí politické události. Někdy je například pro počítač v Číně web *New York Times* dostupný a jindy zase nikoli.²⁶ Tato neurčitost, pokud se připočte k obecné nespolehlivosti Internetu, pomáhá snahu o cenzuru maskovat.

Dá se přesto říct, co čínská vláda vlastně blokuje? V roce 2005 Zittrain s novým týmem výzkumníků z Harvardu zopakoval svou původní studii a dospěl k závěru, že „Čína provozuje nejrozsaáhlejší, technicky důmyslný a nejdále zasahující systém

filtrování Internetu na světě“.²⁷ Zjistili, že čínské filtrování se rozrostlo a ještě pečlivěji se zaměřuje na obecně vnímané hrozby Komunistické straně – skupiny za nezávislost Tibetu a weby pro lidská práva jako je Human Rights Watch (Hlídky lidských práv) nebo Amnesty International; blokovány bývají náboženské nebo duchovní weby, například křesťanské, islámské, židovské, hinduistické církve a dokonce i skupiny new age; a samozřejmě veškeré informace týkající se zakázaného náboženského hnutí Fa-lun Kung. Dlužno dodat, že Komunistická strana Číny vysvětluje blokování hranic jako způsob ochrany před „chrlením“ informací se Západu do Číny. Jak praví Strana: „Západní země v čele s USA... chrlí na Čínu nesmírné množství informací všeho druhu včetně svých politických modelů, soustav hodnot a životních stylů, aby otupily hrot našich socialistických hodnot.“²⁸

Čínské hraniční hráze jsou důležité, celkově ale nejde o nejdůležitější formu čínské kontroly Internetu. Mohli bychom se domnívat, že čínští občané dají cokoli za to, aby si mohli přečíst necenzurovanou verzi *New York Post*, to ale není pravda. Především platí, že zájem o zahraniční weby je v Číně nízký, protože tyto servery se nezaměřují na Čínu a obvykle ani nejsou psány čínsky. Výsledkem je, že skutečným ústředním bodem čínského systému kontroly informací jsou kontroly vnitřní.

Vnitřní kontroly

Na jaře roku 2005 našli pozorovatelé Číny a odpůrci společnosti Microsoft společnou řeč. Microsoft tehdy připustil, že jeho služba MSN Spaces, která umožňuje uživatelům zakládat si blogy, brání uživatelům z Číny zadávat takové titulky, jež obsahují slova jako „svoboda“ nebo „demokracie“. Blog s titulkem „demokracie“ zobrazil následující chybovou zprávu: „Tato zpráva obsahuje zakázaný text. Odstraňte prosím zakázaný výraz.“²⁹

Microsoft není jedinou americkou firmou, která pomáhá čínskému státu na jeho území s cenzurou. Pokud například používáte diskusní fórum na webu Yahoo China a zadáte text

„Uzrála doba pro nezávislost Tchaj wanu a pluralitní volby v Číně“, s největší pravděpodobností nikdo nezareaguje. Proč? Yahoo China za pomoci časového zpoždění a lidského nebo softwarového filtru zablokuje vaši zprávu ještě předtím, než dorazí do diskusní místnosti.³⁰ Jak jsme viděli v 1. kapitole, Yahoo, bývalý halasný zastánce práv na svobodu projevu v USA, hraje v Číně naprosto odlišnou roli. Používá soustavu cenzorských systémů, které neustále monitorují a filtrují všechno, co lidé vidí.

Stejně jako směrovače Cisco střeží hranice Číny, američtí komerční poskytovatelé služeb jako Microsoft a Yahoo provozují ještě důmyslnější program vnitřní kontroly informací přímo v Číně. Pomocí těchto a dalších metod vnitřní kontroly vytvořila Čína systém – čínským ministerstvem veřejné bezpečnosti původně nazvaný „zlatý štít“ – který doplňuje čínskou vnější hráz.

Od roku 2000 vydalo čínské ministerstvo informatiky vyhlášky definující různé druhy obsahu zakázaného v diskusních fórech. Kromě toho, jak jsme viděli v 1. kapitole, velcí komerční provozovatelé (jako Yahoo v roce 2002) souhlasili s přistoupením k „smlouvě sebedisciplíny“. Tato smlouva zavazuje účastníky „neprodukovat ani nešířit škodlivé texty nebo zprávy, které by mohly ohrozit státní bezpečnost a společenskou stabilitu, porušovat zákony nebo vyhlášky nebo šířit nepravdivé zprávy, pověry a obscennosti“.³¹

V roce 2003 se organizace Reportéři bez hranic rozhodla otestovat účinnost vnitřních čínských filtrů.³² Chtěla zjistit, co se může stát, pokud budou zveřejněny nějaké politicky zaměřené příspěvky. Jsou to všechno pouhé řeči, nebo budou tyto příspěvky skutečně odstraněny? Jejich výsledky nám poskytují jeden z mála pohledů na činnost aktivního cenzorského režimu. Ukazují cenzorský systém, který není ani zdaleka dokonalý, přesto však brání účinnému probírání témat, jež by se podle vlády probírat neměla.

Reportéři pracující ze zahraničí se přihlásili na čínské weby a začali zadávat zakázaná slova. Nejdříve zjistili, že všechny zprá-